

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.66

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ НА ЕТАПІ ДОДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0002-7326-1522

Тертична Н.А.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцентка кафедри загальної і медичної психології,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ORCID ID: 0009-0003-9035-2957

Логвіновська Л.М.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцентка кафедри загальної і медичної психології,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

УКРАЇНА

Війна займає особливе місце серед усіх видів екстремальних ситуацій, оскільки завжди призводить до людських втрат, переміщень, стресів, економічних потрясінь у житті багатьох людей. Ситуації, події та обставини, які виникають в умовах війни, можуть негативно впливати як на фізичне, так і психічне здоров'я особистості. Зазвичай, такі ситуації пов'язані з перебуванням в зоні бойових дій (як військових, так і цивільних осіб), під обстрілами, в зоні масового ураження; наявність великої кількості травм, поранень, що становлять загрозу для життя; раптова насильницька смерть (наприклад, убивство, свідком якого була людина); вимушене переселення з місця постійного проживання; втрата контактів із близькими людьми і страх за свою безпеку та безпеку рідних; раптова втрата житла та майна тощо [1]. Тому, в умовах різкого зростання психічних та поведінкових розладів, спричинених пролонгованим повномасштабним російським вторгненням, побудова системи надання відповідної психологічної допомоги та підтримки населенню є пріоритетним завданням не лише для професійних психологів, а й для лікарів загальної практики, військових медиків на різних етапах медичної реабілітації. У зв'язку з цим, особливого значення набуває розробка нових підходів щодо психологічної підготовки лікаря у закладах вищої медичної освіти в Україні на додипломному рівні за визнаними у світі моделями психологічної медицини.

Екстремальні (надзвичайні) ситуації - це події, які виходять за рамки звичного життя людини і загрожують її фізичній, психічній цілісності, призводять до руйнування соціальної структури і суспільного порядку [2]. На сьогодні у світі дедалі більше визнають, що надання своєчасної якісної психологічної допомоги людині в екстремальній ситуації має велике значення. Тому формування психологічної готовності майбутнього лікаря до діяльності в екстремальних та кризових умовах, опанування ним знаннями і навичками першої психологічної допомоги пацієнтам, складає важливу умову для кваліфікованого вирішення ним широкого спектру завдань, пов'язаних з лікувальним процесом та реабілітацією.

Сьогодні система психологічної підготовки лікарів має конкретні завдання, які поставила війна. Водночас, вирішення цих завдань має ряд об'єктивних і суб'єктивних труднощів, серед яких, на нашу думку, найбільш вагомими є:

➤ Відносна новизна завдань підготовки лікарів до надання першої психологічної допомоги пацієнтам, а отже, слабка теоретична обґрунтованість

змісту і методів навчання, нечіткість нормативних вимог до психологізації навчання, що безпосередньо пов'язано з відсутністю окреслених спеціальних психологічних компетентностей особистості спеціаліста. На жаль, сьогодні у професійній підготовці лікаря психологічні науки часто сприймаються як додаткові (в навчальних планах, вони, здебільшого, зазначені як дисципліни за вибором), а при їх вивченні переважає інформаційна складова.

➤ Наявність в медичній спільноті деякої упередженості щодо впливу психологічної допомоги на ефективність лікувального процесу. Це, на нашу думку, призводить до певної стигматизації ролі психолога та психологічної підготовки лікаря, а як наслідок - зниження втрати мотиваційного компоненту при формуванні психологічної компетентності лікаря.

➤ Надмірно узагальнений характер психологічної підготовки майбутніх лікарів без чіткого розуміння та окреслення спеціальних психологічних компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній лікар задля надання ефективної медичної допомоги пацієнтам в умовах війни. Тому, вона потребує уточнення змісту та розроблення нових напрямків, які б дали змогу фахівцю оволодіти алгоритмами первинної психологічної допомоги, конкретними психологічними інструментами та сформувати навички їх використання у повсякденній лікарській практиці.

На нашу думку, організація фахової підготовки лікарів у закладах вищої медичної освіти на додипломному рівні передбачає структурування програми таким чином, щоб вона інтегрувала, власне, мету якісної медичної освіти, а також соціальний запит на готовність лікаря надавати первинну психологічну допомогу як в екстремальних ситуаціях, так і в умовах реабілітації [2]. Надання першої психологічної допомоги дозволяє своєчасно відновити фізичний та психічний ресурс пацієнта, уникнути більш глибокої травматизації психіки, відновити самоконтроль, від якого часто залежить соматичне і психічне здоров'я людини, її працездатність та ефективна взаємодія в соціумі. Ми вважаємо, саме такий підхід позитивно впливатиме на вміння ефективно діяти у складних ситуаціях та розв'язувати відповідні професійні завдання.

Реалізуючи саме ці завдання програми формування психологічної компетентності майбутнього лікаря нами була розроблена та впроваджена послідовна система практично орієнтованих дисциплін, яка дозволила студентам, по-перше, використовувати знання методологічних та теоретичних проблем екстремальної психології в дослідженні, поясненні та психологічній корекції руйнівних психоемоційних станів пацієнта та формуванні у студентів вміння аналізувати та розрізняти поведінкові особливості проявів гострих реакцій на стрес та ознаки психічної травми; визначати чинники, що підвищують або знижують рівень психічної травматизації різних категорій населення під час воєнних дій.

По-друге, майбутні лікарі усвідомили психологічні наслідки перебування людини в екстремальних та кризових умовах та засвоїли тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, які можна використовувати за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах нестачі інформації та обмеженого часу (вдома, на вулиці, у лікувальній установі).

По-третє, програма передбачала формування вміння планувати та втілювати заходи профілактики гострих стресових станів серед населення під час воєнних дій. Особлива увага при цьому приділялась оволодінню специфічними психологічними інструментами та методиками надання

первинної психологічної допомоги на робочому місці, в укриттях, на вулиці під час війни та у післявоєнний період, а також формуванню вміння майбутнього лікаря свідомо обирати коректні комунікативні стратегії з пацієнтами, що мають прояви психічної травми. Також нами актуалізувалися вміння критично оцінювати власні психоемоційні реакції у стресових обставинах та володіти навичками психічної саморегуляції під час тривалої травматизації через військові дії та у післявоєнний період.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього лікаря, зважаючи на виклики, які поставила перед нашою країною війна, передбачає не лише збереження пріоритету практичного застосування фундаментальних медичних знань у практичній діяльності, а й розроблення та втілення наскрізної програми формування психологічної компетентності лікаря та практичних навичок надання першої психологічної допомоги населенню.

Список використаних джерел:

- [1] Матяш М.М., Ільїн М.В., Сопов В.М., Становських З.Л. (2022). *Первинна психологічна допомога військовослужбовцям в екстремальних умовах(методичні рекомендації)*. Київ: НМУ імені О.О.Богомольця.
- [2] Макаренко О.М., Федосєєва І. В. (2005). Гострі психологічні реакції людини на стресогенні події. *Наукові записки НаУКМА: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота, (47), 45-49.*